

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**

**Volume 2 Issue 3
2026**

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**

**3-son
2026**

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**

**Том 2 Выпуск 3
2026**

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

MIGRANT TALABALARDA GLOBAL VA MILLIY IDENTIKLIK MUVOZANATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Turg'unov Ilxomjon Iqboljon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Tergov departamenti, xodim.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada ichki migratsiya sharoitida ta'lim olayotgan talabalarda global va milliy identiklik muvozanatini shakllantirishning pedagogik asoslari keng qamrovli tarzda tahlil etiladi. Maqola pedagog-tadqiqotchilar, oliy ta'lim muassasalari rahbarlari va migrant talabalar bilan ishlovchi o'qituvchilar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: migrant talabalar, milliy identiklik, global identiklik, akkultursiya, madaniyatlararo kompetensiya, pedagogik shartlar, integratsiya, fuqarolik tarbiyasi.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ БАЛАНСА ГЛОБАЛЬНОЙ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ У СТУДЕНТОВ-МИГРАНТОВ

Тургунов Илхомжон Икболжон угли

Следственный департамент Министерства внутренних дел Республики Узбекистан, сотрудник.

Аннотация.

В статье комплексно анализируются педагогические основы формирования баланса глобальной и национальной идентичности у студентов, обучающихся в условиях внутренней миграции. Материалы статьи имеют практическое значение для педагогов-исследователей, руководителей высших учебных заведений и преподавателей, работающих со студентами-мигрантами.

Ключевые слова: студенты-мигранты, национальная идентичность, глобальная идентичность, аккультурация, межкультурная компетентность, педагогические условия, интеграция, гражданское воспитание.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING A BALANCE BETWEEN GLOBAL AND NATIONAL IDENTITY AMONG MIGRANT STUDENTS

Turg'unov Ilxomjon Iqboljon o'g'li

Investigation Department of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Officer.

Abstract.

This article provides a comprehensive analysis of the pedagogical foundations of forming a balance between global and national identity in students studying under conditions of internal migration. The article is of practical significance for pedagogical researchers, administrators of higher education institutions, and educators working with migrant students.

Keywords: migrant students, national identity, global identity, acculturation, intercultural competence, pedagogical conditions, integration, civic education.

Kirish. Globallashuv jarayonining jadallashuvi va ichki migratsiya oqimlarining kuchayishi sharoitida talabalar bir vaqtning o'zida ikki xil madaniy-ijtimoiy muhitga — kelib chiqqan mintaq va yangi yashash joyiga — moslashish zaruriyatini boshdan kechiradilar. Ushbu holat identiklik shakllanishida o'ziga xos ziddiyat va muammolarni keltirib chiqaradi. Maqolada Berry akkultursiya modelining to'rt strategiyasi (assimilyatsiya, separatsiya, marginalizatsiya va integratsiya), Eriksonning yoshlik davridagi identiklik inqirozi nazariyasi hamda Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi va madaniy-tarixiy konsepsiyasi asosida ushbu muammoning nazariy-metodologik zaminlari ochib beriladi. Tadqiqotda milliy identiklik va global fuqarolik kompetensiyasini birgalikda shakllantirishga yo'naltirilgan uch asosiy pedagogik shart — inklyuziv ta'lim muhiti, madaniyatlararo dialog maydoni va differensial yondashuv — asoslab ko'rsatiladi. Bundan

tashqari, muvozanatli identiklikni shakllantiruvchi to'rtta metod — madaniy loyiha, madaniyatlararo debat, narrativ pedagogika va mentorat — ilmiy jihatdan tavsiflanadi. Raqamli texnologiyalarning migratsiya sharoitidagi identiklik jarayonlariga ta'siri ham alohida ko'rib chiqiladi. Maqolaning yakuniy qismida to'rt bosqichli pedagogik model taklif etiladi: diagnostika va moslashishni qo'llab-quvvatlash, milliy identiklikni mustahkamlash, global kompetensiyalarni rivojlantirish hamda integratsiya va refleksiya bosqichlari. Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasidagi milliy qadriyatlar va raqamli kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish tamoyillari bilan to'liq hamohangdir.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim olish maqsadida yashash joyini o'zgartirgan — ya'ni ichki migrant bo'lgan — talabalar soni tobora ortib bormoqda. O'zbekistonda ham shaharlashuv jarayonining jadallashuvi va ta'lim institutlarining geografik joylashuvining notekisligi tufayli qishloq va viloyatlardan shahar oliy ta'lim muassasalariga kelib o'qiyotgan talabalar salmog'i sezilarli darajada oshdi.¹ Bunday talabalar nafaqat yangi akademik muhitga, balki yangi ijtimoiy, madaniy va lingvistik sharoitlarga ham moslashish zaruriyatini boshdan kechiradilar. Ichki migrant talabalar oldida nozik bir muammo paydo bo'ladi: ular, bir tomondan, global akademik va professional muhitga intiladilar, ikkinchi tomondan esa o'z milliy madaniyati, an'analari va qadriyatlarini saqlab qolishga harakat qiladilar. Ushbu ikki tendensiya orasidagi nomuvozanat turli ijtimoiy-psixologik muammolarga — identiklik inqiroziga, ijtimoiy chekinishga, akademik samaradorlikning pasayishiga va hatto marginalizatsiyaga — olib kelishi mumkin.² Pedagogika fani bu muammoni tizimli hal etishga qodir: oliy ta'lim muassasalarida talabalarda global va milliy identiklik muvozanatini maqsadli shakllantirish orqali ular raqobatbardosh mutaxassis va mas'uliyatli fuqaroga aylana oladilar. Mazkur maqolada ushbu muammoning nazariy-metodologik asoslari va amaliy pedagogik yechimlari taklif etiladi.

Identiklik (identity) — shaxsning o'zini o'zi anglashi, ma'lum bir guruhga mansublik hissi va o'z hayotiy pozitsiyasini aniqlash jarayonidir. Erik Erikson (1968) identiklikni shaxs rivojlanishining markaziy komponenti sifatida ta'riflagan va uning shakllanishi ayniqsa o'smirlilik va yoshlik davrida — ya'ni talabalik yoshida — faollashishini ta'kidlagan.³ Zamonaviy tadqiqotlar identiklikning ko'p qirrali tabiatini ochib beradi. Jumladan, milliy identiklik shaxsning muayyan xalq yoki millat bilan o'zini tenglashtirishini anglatadi, global identiklik umuminsoniy qadriyatlar, madaniyatlararo muloqot va global fuqarolik tuyg'usiga asoslanadi.⁴ Bu ikki identiklik turi bir-birini inkor etmaydi; aksincha, ularning uyg'un muvozanati shaxsning to'laqonli rivojlanishini ta'minlaydi.

Kanadalik psixolog Jon Berry (1997) akkulturratsiya strategiyalarining to'rt turini taklif etgan: assimilyatsiya, separatsiya (ajralish), integratsiya va marginalizatsiya.⁵ Migrant talabalar kontekstida ushbu modelni quyidagicha talqin qilish mumkin: assimilyatsiya — talaba o'z milliy madaniyatini butunlay rad etib, yangi muhit madaniyatiga singib ketganda kuzatiladi. Bu holat qisqa muddatda moslashishni osonlashtirsa-da, uzoq muddatda identiklik inqiroziga olib keladi. Separatsiya — talaba yangi muhitdan to'liq ajralib, faqat o'z mahalliy madaniyati doirasida yashashga uringanda ro'y beradi. Bu holat ham ijtimoiy izolyatsiyaga sabab bo'ladi. Marginalizatsiya — eng salbiy holat bo'lib, talaba na o'z madaniyatiga, na yangi muhitga tegishli ekanini his qiladi. Integratsiya — maqbul va muvaffaqiyatli strategiya bo'lib, talaba o'z milliy identikligini saqlab qolgan holda yangi madaniy muhitga moslashadi. Aynan shu strategiyani shakllantirishga pedagogik ta'sir ko'rsatish zarur.⁶

L.S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy psixologiyasi (1978) shaxsning rivojlanishini ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'sir jarayonida deb belgilaydi.⁷ Migrant talabalar uchun bu konsepsiya alohida ahamiyat kasb etadi: ular bir vaqtning o'zida ikki madaniy kontekst — kelib chiqqan va yangi muhit — ta'sirida bo'ladilar. Yaqin rivojlanish zonasi (ZPD) nazariyasi asosida pedagog talabaga ushbu ikki muhit o'rtasida ko'pri bo'lib xizmat qila olishi kerak.

O'zbekistonda ichki migratsiya asosan qishloq va kichik shaharlardan yirik shaharlarga — Toshkent, Samarqand, Namangan kabi markazlarga — yo'nalgan. Bu jarayon yoshlarning ta'lim va kasbiy imkoniyatlarini oshirish maqsadida amalga oshiriladi.⁸ Biroq ushbu talabalar bir qancha xarakterli muammolarga duch keladilar. Birinchidan, til va lahjalar farqi muammo tug'diradi: o'zbek tilining turli lahjalarida gapiradigan talabalar adabiy til normalariga moslashishda qiyinchiliklarga uchrashi mumkin. Ikkinchidan, ijtimoiy kapitalning zaifligi: yangi muhitda yaqin aloqalar tarmoqlaridan mahrum bo'lgan talaba ijtimoiy izolyatsiyaga moyil bo'ladi. Uchinchidan, qadriyatlar ziddiyati: qishloq an'analari bilan shahar hayot tarzining to'qnashuvi identiklik tebranishiga olib keladi. To'rtinchidan, akademik muhitga moslashish: shahar maktablari talabalariga nisbatan bazaviy tayyorgarlik farqlari kuzatilishi mumkin.⁹

Zamonaviy oliy ta'lim talabalarda global darajadagi kompetensiyalarni shakllantirishni talab qiladi: xorijiy til bilimi, madaniyatlararo kommunikatsiya, raqamli savodxonlik va global muammolarga munosabat bildirish qobiliyati. Bu talabalar o'z-o'zidan milliy identiklik bilan ziddiyatli munosabatga kirishi shart emas. Aksincha, Paulo Freirening kritik pedagogikasi (1970) ta'kidlaganidek, o'z madaniy ildizlarini chuqur anglagan shaxs global maydonda yanada ishonchli va izchil harakat qila oladi.¹⁰ O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni (2020) va «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasida ta'kidlaganidek, milliy qadriyatlar va global raqobatbardoshlik bir-birini to'ldiruvchi omillar sifatida talqin qilinadi.¹¹ Pedagogik nuqtayi nazardan, bu ta'lim-tarbiya jarayonida ushbu ikki yo'nalish birgalikda va bir-birini boyitgan holda shakllantirilishi zarurligini anglatadi.

Tadqiqotlar asosida migrant talabalarda global va milliy identiklik muvozanatini ta'minlashning quyidagi pedagogik shartlari belgilandi:

Birinchi shart — inklyuziv ta'lim muhitini yaratish. Ta'lim muassasasida barcha talabalar — kelib chiqishidan

qat'i nazar — teng qadrlanganini va tinglanganini his etishi lozim. Inklyuziv muhit marginallikning oldini oladi va integratsiya strategiyasini rag'batlantiradi.¹² Buning uchun kuratorlar va o'qituvchilar madaniyatlararo sezgirlik (intercultural sensitivity) kompetensiyasiga ega bo'lishlari zarur.

Ikkinchi shart — madaniyatlararo dialog maydonini tashkil etish. Turli mintaqalardan kelgan talabalar o'rtasida o'z madaniyati, an'analari va qadriyatlari haqida muloqot olib borish imkonini yaratish kerak. Bu muloqot, bir tomondan, o'z milliy identikligini anglash va mustahkamlash imkonini bersa, ikkinchi tomondan, boshqa madaniyatlarni hurmat qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.¹³

Uchinchi shart — differensial pedagogik yondashuv. Migrant talabalarining individual ehtiyojlari, moslashish darajasi va identiklik holati turlicha bo'lgani uchun pedagog har bir talabaga individual yondashishi kerak. Shu maqsadda psixologik-pedagogik monitoring tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Madaniy loyiha metodi. Talabalar o'z mintaqalarining madaniy merosi, an'analari va tarixini tadqiq etib, kreativ loyihalar tayyorlaydilar va ularni guruh oldida taqdim etadilar. Bu metod milliy identiklikni mustahkamlash bilan birga, prezentatsiya, tadqiqot va tahlil kabi global kompetensiyalarni ham rivojlantiradi.¹⁴

Madaniyatlararo debat va muloqot. Debat texnologiyasi orqali talabalar turli madaniy va g'oyaviy pozitsiyalarni tahlil qilish, o'z nuqtayi nazarini himoya qilish va boshqalarni tinglash ko'nikmalarini egallaydilar. Bu metod milliy qadriyatlarni global kontekstda ko'rish imkonini beradi va Sokratik seminar an'alaridan ilhom oladi.¹⁵

Narrativ pedagogika. Talabalar o'z hayot tarixi, migratsiya tajribasi va identiklik qidiruvi haqida yozma va og'zaki narrativlar tuzadilar. Bu yondashuv Freire pedagogikasidan ilhomlangan bo'lib, shaxs o'z tajribasini reflektiv tarzda anglash orqali identikligini mustahkamlaydi.¹⁶

Mentorat va hamkorlik ta'limi. Yuqori kurs talabalaridan (ayniqsa, migrant tajribasiga ega bo'lganlardan) mentor sifatida foydalanish yangi migrant talabalarining moslashish jarayonini osonlashtiradi. Hamkorlik ta'limi esa turli mintaqalardan kelgan talabalar o'rtasida o'zaro tushunish va do'stlik muhitini shakllantiradi.¹⁷

Raqamli texnologiyalar migratsiya sharoitida identiklik muvozanatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasida ta'kidlanganidek, raqamli savodxonlik zamonaviy fuqaroning asosiy kompetensiyasi sifatida belgilangan.¹⁸ Virtual madaniy muzeylar va milliy meros platformalari talabalarining o'z madaniy ildizlari bilan aloqasini saqlab qolishiga yordam beradi. Shu bilan birga, xalqaro onlayn hamkorlik platformalari ularning global kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Pedagogik texnologiya nuqtayi nazaridan muhimi — ushbu raqamli vositalardan maqsadli va tizimli foydalanish, ya'ni ularni milliy va global identiklikni birgalikda shakllantirish maqsadiga xizmat qildirish.

Yuqorida bayon etilgan nazariy asoslar va amaliy metodlar tahlili asosida migrant talabalarda global va milliy identiklik muvozanatini shakllantirishning quyidagi to'rt bosqichli pedagogik modeli taklif etiladi:

I bosqich — Diagnostika va moslashishni qo'llab-quvvatlash (1-2-semestr). Dastlabki bosqichda talabalarining identiklik holati, moslashish darajasi va psixologik ehtiyojlari aniqlanadi. Inklyuziv orientatsiya dasturlari, mentorat tizimi va madaniy tanishuv tadbirlari joriy etiladi.

II bosqich — Milliy identiklikni mustahkamlash (2-3-semestr). Madaniy loyiha metodi, narrativ pedagogika va mintaqaviy madaniy tadbirlar orqali talabalarining o'z milliy identikligini chuqur anglashi va uni ifoda etish ko'nikmalari shakllantiriladi.

III bosqich — Global kompetensiyalarni rivojlantirish (3-4-semestr). Debat, Sokratik seminar, xalqaro hamkorlik loyihalari va raqamli platformalar orqali talabalar global fuqarolik kompetensiyalarini egallaydilar. Ayni vaqtda milliy qadriyatlar global kontekstda qayta talqin qilinadi.

IV bosqich — Integratsiya va refleksiya (4-5-semestr). Talabalar milliy va global identikliklarini sintez qiladilar. Reflektiv portfolio, yakuniy loyihalar va jamiyatga xizmat ko'rsatish amaliyotlari orqali muvozanatli identiklik mustahkamlanadi.

Migrant talabalarda global va milliy identiklik muvozanatini shakllantirish — bu tasodifiy pedagogik ta'sir natijasida emas, balki tizimli, maqsadli va ko'p qirrali pedagogik jarayon orqali amalga oshiriladigan strategik vazifadir. Mazkur maqolada tahlil etilgan nazariy asoslar (Berry, Erikson, Vygotsky) va amaliy metodlar majmui shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli integratsiya strategiyasi talabalarga ham raqobatbardosh mutaxassis, ham o'z madaniy ildizlariga sodiq fuqaro bo'lib yetishish imkonini beradi.

O'zbekiston oliy ta'limi uchun bu muammo alohida dolzarb: «Raqamli O'zbekiston — 2030» va milliy qadriyatlar tarbiyasi haqidagi davlat strategiyalari bir-birini inkor etmay, aksincha, bir-birini boyitadigan pedagogik yo'nalishlar sifatida integratsiyalashtirilishi kerak. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun quyidagi yo'nalishlar istiqbolli ko'rinadi: migrant talabalar bilan olib boriladigan tajriba-sinov ishlari natijalarini tahlil qilish; o'qituvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini oshirishga yo'naltirilgan treninglar samaradorligini o'rganish; raqamli pedagogik muhitning identiklik shakllanishiga ta'sirini kuzatish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Ichki migratsiya bo'yicha hisobot. – Toshkent, 2023.
2. Suárez-Orozco M. M., Suárez-Orozco C. Children of Immigration. – Harvard University Press, 2015.

3. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. – New York: Norton, 1968.
4. Schachter E. P. Engagement with National Identity // Human Development. – 2005. – Vol. 48. – P. 89–120.
5. Berry J. W. Immigration, Acculturation, and Adaptation // Applied Psychology. – 1997. – Vol. 46. – P. 5–34.
6. Berry J. W. Acculturation: Living Successfully in Two Cultures // International Journal of Intercultural Relations. – 2005. – Vol. 29. – P. 697–712.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Yunusova M. A. O'zbekistonda ichki migratsiya va ta'lim // Pedagogika va psixologiya. – 2022. – № 3. – B. 45–52.
9. Karimov I. Migrant yoshlar va ijtimoiy adaptatsiya // Ijtimoiy tadqiqotlar. – 2021. – № 1. – B. 12–19.
10. Freire P. Pedagogy of the Oppressed. – New York: Herder and Herder, 1970.
11. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020. – 5-modda.
12. Banks J. A. An Introduction to Multicultural Education. – Boston: Allyn & Bacon, 2008.
13. Bennett M. J. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity // Education for the Intercultural Experience. – 1993. – P. 21–71.
14. Ladson-Billings G. Toward a Theory of Culturally Relevant Pedagogy // American Educational Research Journal. – 1995. – Vol. 32. – P. 465–491.
15. Paul R., Elder L. Critical Thinking. – Foundation for Critical Thinking Press, 2006.
16. Clandinin D. J., Connelly F. M. Narrative Inquiry. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
17. Topping K. J. Trends in Peer Learning // Educational Psychology. – 2005. – Vol. 25. – P. 631–645.
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2020.